

ביאורים

בסוף הפסקה הקודמת אמר הרמב"ם שלגמרא יש ארבע מטרות עיקריות, אשר אחת מהן היא לימוד האגדות. הרמב"ם רואה צורך מיוחד לדבר על אגדות חז"ל, משום שלאנשים יש נטייה לזלזל בהן. פעמים רבות הן עוסקות בעניינים מופשטים רחוקים מן השכל, ומוצאות באופן לא רציונאלי הגורם לאנשים לחשוב שאין בהן חכמה חלילה. חכמינו אף משתמשים בשיטות לימוד שונות כגון משלים כדי לעסוק בעניינים רוחניים ומשום כך יש המתפתים לראות בהם לא יותר מסיפורי עם. גם בתוך בית המדרש יש אנשים שמוזניחים את לימוד אגדות חז"ל, ומבחינתם מטרתו הבלעדית של התלמוד היא לימוד ההלכה. את הטענות הללו, מבית ומחוץ, בא הרמב"ם לקעקע, ולשם כך הוא נותן לנו כמה נקודות יסוד בגישה לדברי חז"ל. הטעות הראשונה היא קבלת אגדות חז"ל כפשוטן. הסתכלות כזו רואה דברים שהשכל הישר לא יכול לקבל, אולם האמת היא שאין זו כלל כוונתם של חז"ל. להפך, מאמרים אלה טומנים בחובם רעיונות גדולים ועמוקים, שיש בהם פתרונות לשאלות מהותיות בכל מרחב הדיונים החברתיים. הם עוסקים בנושאים רוחניים אלהיים, בשאלות פילוסופיות מורכבות ובבעיות מוסריות שונות שכולם מעסיקים את האנושות במשך דורות שלמים. את הטעם לכך שחז"ל הסתירו את הרעיונות הללו מסביר הרמב"ם משני צדדים: א. לפתוח את לב הלומדים, שלא יהיה להם קיבעון מחשבת. ב. כדי שלא תהיה גישה אל הרעיונות הכמוסים למי שאינו ראוי להבינם. חז"ל היו מוכרחים למצוא דרך ללמד רעיונות שאמורים להישאר עלומים, ועם זה להעבירם הלאה לדורות הבאים. לכן כתבו את הרעיונות באופן שרק על ידי עמל רב ולימוד מרובה ניתן יהיה להבינם. יתרון נוסף הוא שעל ידי המאמץ האינטלקטואלי שנדרש מהלומד נולדת הבנה עמוקה יותר.

הרחבות

• מעשה בראשית ומעשה מרכבה

למדוני מעשה בראשית ואלמדכם מעשה מרכבה. בפירושו על המשנה ביאר הרמב"ם את משמעותם של מושגים אלה, וכתב: "ושמע ממני מה שנתברר לי לפי דעתי ממה שעיינית בו מדברי חכמים. והוא, שהם מכנים במעשה בראשית המדעי הטבע והמחקר בראשית הבריאה. וכוונתם במעשה מרכבה - המדע האלהי, והוא הדבור על מציאות הבורא... ומה שאחרי המות" [פירוש המשנה לרמב"ם חגיגה ב, א]. הר"ן חולק על דבריו, ומסביר שגם מעשה בראשית וגם מעשה המרכבה עוסקים בעניינים הנסתרים מעינינו. ההבדל שביניהם הוא שמעשה בראשית עוסק בפן הרוחני של הטבע, לעומת מעשה מרכבה העוסק בעניינים רוחניים עליונים [דרשות הר"ן א]. יש לציין שהרמב"ם אינו מחלק בין המחקר המדעי לבין הפילוסופיה, ולכן כשהוא עוסק במעשה בראשית הוא כולל גם את העניינים האלהיים שבו, בדומה לדברי הר"ן [עייין בהקדמה למורה הנבוכים].

• מתי אפשר להתחיל לעסוק בתורת הנסתר?

צריכים להסתירן ושללא ידבר בהן. הרמב"ם אומר "שאינן ראוי לטייל בפרדס אלא מי שנתמלא כריסו לחם ובשר. ולחם ובשר הוא לידע האסור והמותר...". כלומר, רק מי שלמד ש"ס ופוסקים יכול להתחיל ללמוד את תורת הנסתר [הלכות יסודי התורה ד, יג. ועייין דרכי משה יו"ד רמו, ט]. הרב קוק מסביר שהרמב"ם נתן הדרכה כללית, אך כהדרכה פרטית ישנם אנשים מסוימים שיכולים לעסוק בתורת הנסתר גם בזמן מוקדם יותר. עוד הוא מחלק שדווקא עניינים נסתרים אין ללמוד לפני הזמן המתאים, אך רעיונות שכבר נטמעו בחברה מותר ללמוד אותם, משום שהמושגים מוכרים וברורים יותר. ומדגיש הרב קוק שבלימוד הנסתר נדרשת זהירות מיוחדת, כיוון שאפשר לטעות בו בנקל, ולכן צריכות לקדום לו יראת שמים ומידות טובות [אורות התורה ט, יב; אגרות ראי"ה ב, תיד; שם תרב].

שאלות לדין

לאור דברי הרמב"ם, על מה יש לשים דגש, כשמגיעים לאגדות, בעת לימוד הגמרא? איך אדם ידע אם הוא ראוי להעמיק בסודות התורה?

הצלחת ניר בן אריה ואביטל בת דב

ה

וזה הענין הרביעי, רצוני לומר: הדרש הנמצא בתלמוד, אין ראוי לחשב שמעלתו מעטה ותועלתו חסרה, אבל יש בו תבונה גדולה - מפני שהוא כולל חידות פליאות וקמזות נפלאות. כי הדרשות ההן, כשסתכלו בהן הסתכלות שקלית - יובן בהם מהטוב האמתי, מה שאין למעלה ממנו, ויגלה מהם מן העניינים האלהיים ואמתות הדברים מה שהיו אנשי החכמה מעלימים אותו ולא רצו לגלותו, וכל מה שגזרו בו הפילוסופים דורותיהם. ואם תביט אותו על פשוטו - תראה בו עניינים רחוקים מן השכל, שאין למעלה מהם. ועשו דבר זה לעניינים נפלאים מאד: האחד מהם - ללשון רעיוני התלמידים וללבב לבותם. ועוד: כדי לעורר עיני הפסילים שלא יזהירו לבותם לעולם. ואלו היית מראה להם זהר האמתות יסבו פניהם מהם, כפי חסרון טבעיהם, שנאמר בהם ובדומיהם: "אין מגליו להם את הסוד" (קידושין עא א) - מפני שאין שכלם שלם כדי לקבל האמתות על ברין. וכן החכמים לא היו רוצים לגלות קצתם לקצתם. וכבר זכרו (חגיגה יג א), שאיש מן החכמים נחבר לאנשים בקיאים בחכמת מעשה בראשית - והוא היה בקי במעשה מרכבה - ואמר להם: למדוני מעשה בראשית ואלמדכם מעשה מרכבה. ואמרו: טוב הדבר. וכאשר למדוהו מעשה בראשית - נמנע הוא מללמד להם מעשה מרכבה. וחס ושלום שעשה מפני רע לב למנע החכמה, או בשביל שיהיה לו יתרון עליהם - שהמדות האלה מגנות באחד מהטפשים, קל וחקרם באלו החסידים הנכבדים. אבל עשה הדבר בשביל שראה בעצמו ראוי לקבל מה שיש אצלם, ושאינם ראויים לקבל מה שיש אצלו. והביא ראיה על ענין זה דברי שלמה: "דבש וחלב תחת לשונך" (שיר השירים ד יא). ופרשו (חגיגה יג א) עליהם השלום ואמרו: שענין דבר זה - שהחכמות המתקוות שהנפש תנעם בהן, כמו שינעם החן בדבש וחלב, צריכים להסתירן ושללא ידבר בהן. ואל יעלו על שפת לשון בשום פנים. וזהו שאמר: 'תחת לשונך', שהעניינים האלה אינם ממה שראוי ללמד ולהורות בהם בשיבות החכמה. ואולם ירמזו מהם בפתוב רק רמזים נעלמים, וכשיגלה הקדוש-ברוך-הוא מסוה הסכלות מלב מי שירצה - אחרי אשר יגע וירגיל בחכמות - אז יבין מהם כפי שכלו.

שגורו - קבעו בחכמתם. דורותיהם - שבכל דור ודור. ללשון - לחדד. וללבב - למשוך את לבם. לעורר - שלא יבינו מה שכתוב. יזהירו - יאירו.